

MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALAR HAYOTIDA TABIATGA OID DUNYOQARASHNI SHAKLLANTIRISHDA TAJRIBALARNING AHAMIYATI.

Nurmetova Bonu Ganjabayevna

. Urganch davlat universiteti Maktabgacha ta'lim yo'nalishi 2-kurs talabasi.

Kalit so'zlar: *Tajriba, kognitiv faoliyat, vizual, og'zaki, suhbat, modellashtirish, mashqlar, tabiat, ekologik tarbiya.*

Annotatsiya: *Ushbu maqolada maktabgacha yoshdagi bolalar uchun ilm-fan va tabiatga doir dunyoqarashni shakllantirish va bolalarni atrof-olamga oid tassavvurlarini treninglar asosida o'rganish yoritib berilgan.*

Maktabgacha yoshdagi bolalik davrida atrofdagi dunyoning dastlabki tuyg'usi shakllanadi: bola tabiat haqida hissiy taassurotlar oladi, hayotning turli shakllari to'g'risida g'oyalarni to'playdi. Shunday qilib, allaqachon ushbu davrda ekologik fikrlash, ong, ekologik madaniyatning asosiy tamoyillari shakllandi. Ammo faqat bitta shart bilan - agar bolani tarbiyalayotgan kattalar ekologik madaniyatga ega bo'lsalar: ular hamma odamlarga xos muammolarni tushunishadi va ular haqida qayg'uradilar, kichkina odamga tabiatning ajoyib dunyosini namoyish etadilar, u bilan munosabatlarni o'rnatishga yordam berishadi.

Ekologik ta'lim nuqtai nazaridan metod - bu tarbiyachi va bolalarning birgalikdagi faoliyatining bir usuli bo'lib, bu davrda ekologik bilim, ko'nikma va malakalarni shakllantirish hamda atrofdagi olamga munosabatni tarbiyalash amalga oshiriladi.

Har bir usulda tashqi (bolalar va tarbiyachining harakat usullari tizimi) va ichki tomoni (harakatning muayyan rejimlarida yotadigan aqliy bilim jarayonlari) ajratib ko'rsatiladi.

Quyidagi usul guruhlari ajratiladi:

- vizual (kuzatish, namoyish qilish, ko'rish, ko'rsatish)
- og'zaki (suhbat, hikoya, o'qish, tushuntirish, ko'rsatma, pedagogik qanday baho, savol va boshqalar)
- amaliy (boshlang'ich tajribalar, modellashtirish, mashqlar va boshqalar)
- aslida amaliy (bolalar tajribasiga, amaliy holatlarga, qidiruv harakatlariga, imtihonlarga murojaat qilish)
- o'yin (didaktik o'yinlar, o'yin holati, o'yinchoqlar bilan harakatlar, harakatlarga taqlid qilish, yashirish, qidirish, ochiq maydonda o'ynash, epizodik o'yin texnikasi, topishmoqlar).

Maktabgacha yoshdagi barcha usullar guruhlari fikrlashning ustun shakli va bolalar faoliyatining xususiyatlarini hisobga olgan holda qo'llaniladi.

Birinchi bosqichlarda bolalarda shakllangan ekologik qadriyat yo'nalishlari, qiziqishlari va ehtiyojlarini tahlil qiladigan va tuzatadigan usullar eng maqsadga muvofiqdir.

Ekologik muammoni shakllantirish bosqichida mustaqil faoliyatni rag'batlantiruvchi usullar alohida o'rin tutadi. Maktabgacha yoshdagi bolalarning o'yin faoliyati ko'plab boshqa faoliyat turlarini o'z ichiga oladi va shuning uchun ham universaldir. O'yin faoliyatiga pedagogik jihatdan malakali rahbarlik qilish maktabgacha yoshdagi bolalarning dunyoqarashini kengaytirishga imkon beradi, bolalarda o'z tabiati holati uchun javobgarlik tuyg'usini tarbiyalashga yordam beradi. Shu bilan birga, alohida choralar emas, balki tabiiy muhitni o'rganish, saqlash va yaxshilash bo'yicha har tomonlama o'ylangan doimiy faoliyat jarayoni muhim ahamiyatga ega.

Bolalarning tabiatga bo'lgan to'g'ri munosabati, tirik mavjudotlarga ehtiyotkorlik bilan munosabatda bo'lish qobiliyatini tarbiyalash maktabgacha yoshdagi davrda faqat bolalar bog'chasida ishlash tizimi oiladagi bolalarga ta'siri bilan birlashtirilganda amalga oshirilishi mumkin.

Oilada rivojlanayotgan muhitni yaratish va yaxshilash, kattalar va bolalar o'rtasida o'zaro munosabatlarni ta'minlash uchun ota-onalar bilan ishlashni amalga oshirish mumkin. Ota-onalarga bolaning rivojlanishi va uning keyingi hayoti uchun ekologik ta'limning dolzarbligi to'g'risida ma'lumot berib, tarbiyachilar ota-onalarni ushbu yo'nalishdagi maktabgacha ta'lim muassasasi faoliyati tizimi bilan tanishtirishlari kerak.

Maxsus tashkil etilgan faoliyat sifatida tajribalar maktabgacha yoshdagi bola dunyosining yaxlit rasmini va uning atrofidagi dunyoning madaniy ko'rsatkichlari asoslarini shakllantirishga yordam beradi. Shu munosabat bilan xulosa qilishimiz mumkinki, Tajribalar bolaning intellektual faolligini va qiziqishini rag'batlantiradi. Natijada, biz xulosa qilishimiz mumkinki, tabiatning asosiy qonunlarini bola mustaqil ravishda, tajribani shakllantirish natijasida chiqaradi. Tarbiyachi tomonidan maxsus tashkil etilgan Tajriba bola uchun xavfsizdir va shu bilan birga uni atrofdagi narsalarning turli xil xususiyatlari, tabiat hayoti qonunlari va ularni o'z hayotida hisobga olish zarurligi bilan tanishtiradi.

1-tajriba.

G'ayrioddiy rasm (Bolaga toza, yengil, bitta rangli matodan (oq, ko'k, pushti, och yashil) mato bering. Har xil gullardan yaproqchalarni tanlang: sariq, to'q sariq, qizil, ko'k, ko'k va yashil rangdagi turli xil soyalar. Faqat buni yodda tuting ba'zi o'simliklar zaharli hisoblanadi, masalan, akonit, bu aralashmani chiqib ketish taxtasiga qo'yilgan mato ustiga tashlang, siz o'z-o'zidan barglar va barglarni quyishingiz yoki o'ylab topilgan kompozitsiyani qo'rishingiz mumkin, uni polietilen plyonka bilan yoping, yon tomonlariga tugma va rulon bilan mahkamlang. bularning hammasi rulon bilan yoki matodan bolg'a bilan urib ishlatilgan. ishlatilgan "bo'yoqlar" ni silkitib, matoni ingichka kontrplak ustiga cho'zing va ramkaga soling.

Yosh iste'dodning durdonasi tayyor!

Bu qarindoshlarga ajoyib sovg'a va sayohat xotirasi bo'ldi.

Tovuq chindan ham atrofidagi bu ulkan va qiziqarli dunyoni kezishdan va o'rganishdan juda mamnun edi. Endi u ko'plab savollarga javoblarni bildi:

1. Nima uchun siz idishdagi suv orqali obyektini ko'rishingiz mumkin?
2. Nima uchun baliq suzadi?
3. Nima uchun nafas olish qiyinlashadi?
4. Onamga qanday sovg'a qilish kerak?

Xulosa: Kognitiv faoliyat nafaqat bilim, ko'nikma va malakalarni egallash jarayoni sifatida, balki asosan bilimlarni izlash, mustaqil ravishda yoki kattalarning taktik rahbarligi ostida bilimlarni o'zlashtirish. O'z-o'zidan olingan bilim har doim ongli va bardoshlidir. Shunday qilib, Tajribalar qobiliyatlarini rivojlantirishni amalga oshirish uchun o'z harakatlarining oqibatlarini anglashga qodir bo'lgan yangi ekologik tafakkurga ega yangi turdagi bolani shakllantirish zarur, atrof-muhitga va tabiat bilan nisbatan uyg'unlikda yashashga qodir.

Kapalak guruhiga olib borilgan oddiy usuldagi tajribalar

2 – tajriba

Sehrlı magnet. Kashfiyotchi tovuqimizning qo'lida bitta tilla tanga bor edi u to'satdan tangasini quduqdagi suvga tushurib qo'ydi. Suvga tushib tangasini olay desa suv chuqur va sovuq ekan. Shunda tovuqning hayoliga ajoyib fikr kelibdi. Kelinglar bolajonlar bu tajribani birgalikda bajaramiz. Stakanga suvni solamiz keyin suvning ichiga tangachani tashlaymiz. Qo'limizni suvga tekkizmay shu tangani olishimiz uchun qalamning uchiga ipni bog'laymiz, ipning keyingi uchiga esa magnetni boylaymiz. Qalamga bog'langan magnetli ipni suvga tushurib tangachani magnet yordamida tortib olamiz. Aziz bolajonlar ko'rdingizmi biz ilmi bo'lsak har qanday vaziyatlardan osongina chiqa olamiz.

Xulosa qilish mumkinki, Bolaga tabiatning go'zalligini ochib berish va uni ko'rishni o'rgatish qiyin. Buning uchun tarbiyachining o'zi tabiat bilan hamnafas yashay olishi va bolalar uning har bir harakatiga taqlid qilishga tayyor bo'lishi kerak. Ular tarbiyachining so'zlariga juda diqqatli va diqqat bilan qaraydilar, kattalar harakatlarida ijobiy va salbiyni yaxshi ajratib olishadi. Ekologik tarbiya, tabiatga bo'lgan samimiy sevgi nafaqat ma'lum bir ruhiy holatni, uning go'zalligini idrok etishni, balki uni anglash va idrok qilishni ham anglatadi. Demak biz bolalarda tajribalar asosida tabiatga bo'lgan dunyoqarashlarini shakllantirsak osonroq bo'lar ekan.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Ergashev A. Umumiy ekologiya. – T.: O'zbekiston, 2003. – 463 b.
2. To'xtaev A., Tillaboeva M. Rang-barang olam. – T.: Yozuvchi, 2002. – 47 b.
3. Ergashev A. Umumiy ekologiya. – T.: O'zbekiston, 2003. – 463 b.